

RĂSPUNS LA O AȘA-ZISĂ CERCETARE PRIVIND „*Istoria genetică a Balcanilor văzută prin prisma migrației slave*”

Corneliu Tarba
prof.univ.dr. în micro-biologie,
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca

Generalități

Înainte de sărbătorile de iarnă (2023) a apărut în media din România un articol cu un titlu frapant: „*Presa unguească jubilează la știrea că ADN-ul românilor este de origine slavă în proporție de 50-60%*”. Jurnaliștii unguri făceau referință la un studiu apărut în revista *Cell*, cu titlul „*O istorie genetică a Balcanilor de la frontiera romană la migrația slavă (A genetic history of the Balkans from Roman frontier to Slavic migration)*”. Trebuie spus că lucrarea reprezintă un studiu paleogenetic complex, cu caracter multidisciplinar, și pe deplin accesibil doar unor specialiști. Cei care au însă posibilitatea să acceseze și mai ales să înțeleagă acest articol vor constata că ceea ce clamează jurnaliștii unguri „*se potrivește cu realitatea ca nuca în perete*”. Precizăm de asemenea că la acest studiu au participat peste 70 de autori, majoritatea sârbi din Serbia, Croația, dar și din Statele Unite ale Americii și Canada, și că datele prezentate nu îndreptățesc emiterea unor enormități ca cele de mai sus. Coautorii corespondenți sunt însă din Țara Bascilor și Catalonia. Să spunem totuși în favoarea jurnaliștilor unguri că formularea echivocă a unor concluzii, precum și existența în acest articol a unei figuri (fig. 4.1 (fig. 4B în original)) ce prezintă o hartă cu cercuri divizate în sectoare, de arii proporționale cu frecvențele unor caractere genetice atribuite preponderent anumitor populații din Europa, ridică semne de întrebare nu numai cu privire la România (de unde nu au fost de fapt colectate date!) ci la întregul spațiu balcanic. Să sperăm că aceasta reprezintă doar o lipsă de atenție a autorilor principali (responsabili de conținutul articolului) la o posibilă „*șopârlă*” strecurată de unii din ceilalți extrem de mulți autori (majoritatea de origine slavă!)

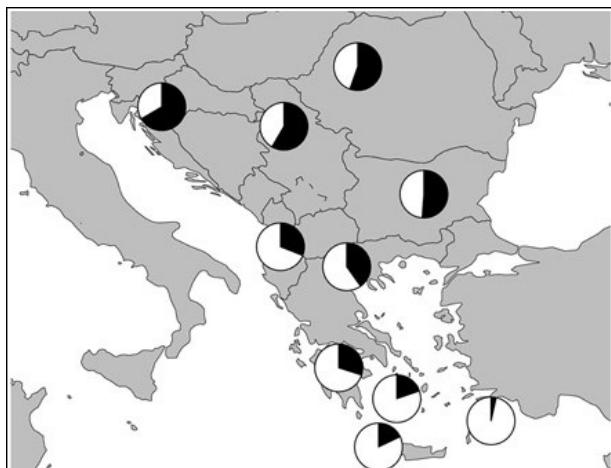

Fig. 4.1. (Fig. 4B din articolul incriminat).

care au participat la acest studiu, ceea ce i-a făcut pe jurnaliștii unguri să sară la concluzia atât de dragă revizioniștilor din Pannonia: așadar, avem dreptate, românii nu au fost primii în Transilvania. Și acum, să vedem ceva mai mult din ceea ce prezintă și

mai ales sugerează studiul.

În primul rând, autorii au avut în vedere un studiu genetic comparativ al populației din Balcani în mileniul I al erei noastre (aproximativ anii 1-1000), în raport cu populația actuală. Din punct de vedere spațial, colectarea de material osos vechi, din care s-a extras ADN-ul de studiu, nu a avut în vedere teritoriul din nordul Dunării. Din cele 138 de probe de os vechi luate în studiu, una singură a provenit din România, și aceea de undeva de lângă Ploiești, iar după câte rezultă din articol, studiul nu a utilizat nici probe de control (adică recoltate de la populația actuală) din România. Fiind vorba de o analiză statistică, care are relevanță numai dacă este reprezentativă, studiul nu înseamnă absolut nimic pentru România și cu atât mai puțin pentru Transilvania.

Pentru a înțelege mai bine discuția care urmează va trebui să introducem noțiunea de *haplogrup*. Există diferite modalități, mai mult sau mai puțin riguroase de definire a acestei noțiuni. Voi folosi aici o definiție mai puțin riguroasă din punct de vedere genetic dar acceptabilă (sper!) și mai ales necesară pentru a fi înțeleasă de publicul larg. Vom spune că haplogrupurile reprezintă seturi de caractere genetice moștenite de la un strămoș comun, ele fiind notate prin litere sau combinații de litere și numere. Precizăm că este vorba doar de analiza pe linie paternă,

respectiv a genelor din cromosomul Y, care se transmite exclusiv de la tată la fiu. (Există ceva similar și pe linie maternă, dar acest tip de analiză nu a fost folosit aici). Dacă vom privi o hartă genetică de tip cromatic a distribuției diferitelor haplogrupuri în populația de astăzi din Europa și Asia Mică (mai exact, Peninsula Anatolia) vom constata cât de amestecate sunt culorile reprezentând aceste haplogrupuri, cu frecvențe variabile de la o zonă la alta, dar și cu regiuni mai largi în care se observă totuși dominanța clară a unuia sau câtorva haplogrupuri mai importante, ceea ce poate fi explicat în primul rând prin anumite limitări impuse de ultima perioadă glaciară și apoi prin amestecul populațional extensiv din timpul migrațiilor din perioada târzie a paleoliticului, odată cu sfârșitul perioadei glaciare, apoi din neolitic și epoca bronzului și mult mai puțin de ceea ce s-a întâmplat în perioada evului mediu, când vorbim de migrația mai limitată a unor populații, în general relativ mici, de goți, gepizi, huni, slavi, avari, turci, bulgari, maghiari, mongolo-tătari etc, care, cu excepția slavilor (în Europa) și a turcilor (în Asia Mică) au lăsat destul de puține urme.

România, așezată la „răscruce de drumuri” între est și vest și între sud și nord are o moștenire genetică foarte bogată/variată și complexă. De aceea, a alege un haplogrup caracteristic românilor este foarte dificil. Populația României și a Republicii Moldova prezintă practic aceleași haplogrupuri, pe care le au toate popoarele din Balcani, chiar dacă în proporții uneori diferite, partea comună fiind moștenită mai ales prin intermediul străbunilor noștri traci (ramura daco-getică, în cazul nostru) de la populația ancestrală a acestor locuri. Deci, dacă ar fi să alegem un haplogrup caracteristic, acesta nu poate fi decât unul foarte vechi, de dinaintea venirii triburilor ce au adus dinspre est în Europa limbile indo-europene. Multiple cercetări paleogenetice și arheologice au arătat că cel mai vechi și singurul haplogrup major pe linie paternă apărut încă din paleolitic în Europa (numită de specialiști „*Vechea Europă*”) este haplogrupul I („*i mare*”, cu mai multe subgrupuri sau ramuri), iar acesta are la noi într-adevăr cea mai mare frecvență dintre toate haplogrupurile (peste 30%). Se crede că el s-a individualizat în regiunea sud-estică a

Balcanilor prin separarea dintr-o linie comună IJ, apărută încă în urmă cu peste 35 000 de ani. Separarea s-ar fi produs acum circa 20 000 de ani, haplogrupul I extinzându-se treptat, în mod preponderent spre nord-vest, nord (adică Dunăre) și nord-est (corespunzător regiunii de coastă a Mării Negre din zona bulgară, română și parțial ucraineană de azi), odată cu deglaciațiunea, simțită în această regiune mai devreme decât în majoritatea celorlalte părți ale Europei, la rândul său, haplogrupul J extinzându-se preferențial (dar nu total) spre sud-est, sud și sud-vest. Din acest moment, locuitorii din regiunea balcano-danubiano-pontică sunt numiți de obicei **danubieni**. Prima întâlnire a acestei populații cu triburile venite dinspre răsărit, vorbitori de limbi indo-europene (ce vor contribui la formarea „*Noii Europe*”) s-a produs în urmă cu circa 6200 de ani. Specialiștii spun că avut loc mai întâi o „*simbioză*” cu o populație pre-celtică, purtătoare a haplogrupului R1b, după o conviețuire de 1700 de ani. Se poate spune că în felul acesta s-a format o populație pre-tracică. Definitivarea poporului trac a avut loc după o nouă fuziune cu triburi din est, de această dată majoritar purtătoare a haplogrupului R1a (grup evident înrudit cu R1b). Poate nu le vine unora să creadă, dar popoarele celto-germano-saxone (unde domină haplogrupul R1b) și cele slave (unde domină haplogrupul R1a) sunt genetic strâns înrudite. Vorbind teoretic despre traci, pentru că au la bază substratul danubian, cu o populație veche și relativ numeroasă, am putea spune că tracii primordiali ar fi trebuit (sau, cel puțin ar fi putut) să aibă un genom format în proporție de cel puțin 50% haplogrup I și cel mult 25% „*grefa*” R1b și tot atât „*grefa*” R1a. Noi nu știm de fapt care a fost inițial proporția exactă a acestui amestec. Știm doar că ulterior, peste Dacia și restul Balcanilor au venit și alți migratori, care au mai completat puțin tabloul genetic. Totuși, având și azi cea mai mare frecvență, am putea spune că haplogrupul I (cu ramurile sale) este caracteristic populației din România. De fapt, el este caracteristic întregii populații din Balcani, unde în regiunea de sud, în unele zone, depășește 40% și pe alocuri chiar 50%, dovadă că migrațiile ulterioare în această regiune, inclusiv ale slavilor, nu au avut un impact genetic major, așa cum lasă autorii articolului în discuție să se înțeleagă,

haplogrupul R1a (caracteristic slavilor) nedepășind decât pe alocuri 20%, deși în timpul migrației din evul mediu ei au venit cu frecvențe ale acestui haplogrup depășind uneori 60%, așa cum există și astăzi în estul Poloniei, sudul Belarusului și nord-vestul Ucrainei, cele mai probabile surse ale migrației slave spre sud, și, după unele păreri, chiar locul de origine al slavilor. Toate aceste informații ne spun că atât slavii cât și bulgarii ajunși în Balcani au fost în mare parte asimilați genetic de populația autohtonă, ceea ce a rămas totuși de la slavi fiind limba.

Si acum putem reveni la figura mult contestată (fig. 1 (fig.4B din articolul în discuție)), ca să înțelegem ce este echivoc/inșelător la ea. În loc să prezinte toate componentele genetice sub forma mai multor sectoare de culori diferite, care să includă explicit toate haplogrupurile (sau cel puțin cele mai importante), fiecare cu o arie proporțională cu frecvența sa, cercurile sunt doar în alb și negru, unde negru este definit vag ca „*proportion of Eastern-European-related ancestry*” (proporția legată de originea/descendența est-europeană”) și care depășește în general 50% din aria cercului. În plus, tocmai în rezumatul lucrării, autorii dau frecvența **caracteristicilor genetice slave de azi în spațiul balcanic** ca variind între 30 și 60%, cu alte cuvinte ne lasă cumva să credem că această origine est-europeană, despre care se vorbește și în Fig. 1 ar fi în întregime de **natură genetică slavă**, în loc să se prezinte distinct proporția haplogrupului R1a, caracteristic slavilor. Mai mult, se spune la sfârșitul rezumatului despre acest aport de caractere genetice slave că reprezintă (în traducere): „...*una din cele mai mari schimbări demografice din toată Europa în timpul perioadei de migrație*”, lăsând să se confunde aportul lingvistic cu cel demografic.

De fapt nu numai că haplogrupul autohton I depășește cu mult în Balcani ponderea haplogrupului R1a, dar mai există un alt haplogrup autohton, care singur se apropie ca pondere de R1a. Haplogrupul la care facem referință aici este frate cu I, desprinzându-se din trunchiul comun IJ, așa cum am amintit anterior, și care evident este notat cu J. Cu pondere mai mare este prezentă ramura J2, care are la noi o frecvență de până la 15%, fiind ceva mai mare decât a vecinilor noștri, inclusiv a

celor din sud (bulgari, macedoneni, sârbi, croați), dar și acolo depășește uneori 10%. Cum s-ar explica faptul că în România este ceva mai mare decât în sudul Balcanilor? Răspunsul îl putem deduce coroborând ceea ce știm deja despre acest haplogrup cu o altă observație făcută tot de cercetători străini, și cu unele fapte istorice, cunoscute din izvoare scrise și/sau din cercetări arheologice și lingvistice. Cercetătorii au observat că în unele zone mai restrânse și izolate din Macedonia (atât cea sudică, grecească, cât și cea nordică), unde populația vorbește o limbă romanică (de fapt un dialect al limbii române!) frecvența haplogrupului J2 este mult mai mare decât în rest și uneori chiar mai mare decât în România. Dacă acest haplogrup ar proveni numai din zestrea genetică a tracilor/dacilor, atunci frecvența lui ar trebui să fie relativ apropiată, cel puțin în tot spațiul sud-dunărean al Balcanilor. Cea mai probabilă sursă suplimentară de gene ale acestui haplogrup, atât în România cât mai ales în acele așa-numite enclave din sud, putea proveni de la:

- *trupele romane (care au cucerit și stăpânit temporar aceste teritorii);*
- *administrația romană;*
- *coloniștii romani.*

Există date istorice care atestă că, cel puțin în Dacia, coloniștii au fost mai numeroși decât în alte provincii romane, iar pe de altă parte știm că în sud stăpânirea romană a durat un timp mult mai lung. Așa cum spuneam când am prezentat modul de separare a cuplului IJ, știm că haplogrupul J este mai bine reprezentat la sud, est și vest de Peninsula Balcanică. În particular, J2 este prezent în sudul Greciei și în centrul Italiei (de unde puteau veni cei mai mulți coloniști), unde frecvența sa depășește 20%, iar în zonele de coastă și în Sicilia ajunge până la 25%. Apoi, să nu uităm că militarii romani proveneau nu numai din Italia ci și din Spania (frecvența haplogrupului J2 circa 15%, Traian însuși fiind de origine iberică!), și mai general din tot Imperiul Roman, care cuprindea multe populații, în care haplogrupul J2 are și azi frecvențe în general de peste 20% (unele zone din Orientul apropiat și mijlociu și parțial din Africa de Nord), toți vorbind însă limba imperiului. Iată, deci, și un

răspuns celor care întreabă mereu: ***unde sunt genele romane la români?*** Deși nu toate sunt gene biologice, trebuie să luăm în considerare și aceste „gene” lingvistice sau culturale, care sunt de fapt mai importante.

Un argument în favoarea ipotezei propuse mai sus îl reprezintă chiar unele date ale studiului, pe care îl analizăm. Prezența haplogrupului J (în mod esențial, ramura J2) în probele vechi din țările balcanice în proporție de cel puțin **33%**, dar și prezența populațiilor de astăzi vorbitoare de limbi romanice nu numai în Macedonia (asa zișii morlaci) ci și a vlahilor din Serbia, Bulgaria etc, toate având proporții ale ramurii J2 mai mari decât a populației pe ansamblu ne spun că (1) substratul etnic în aceste zone trebuie să fi fost nu numai de origine tracă ci și romană, greacă etc, și (2) că populațiile locale adoptaseră până la venirea slavilor limba și cultura romană (limbă păstrată până astăzi sub forma unor dialecte ale limbii române), exact ca în Dacia (azi, România). Diferența este că cei din nordul Dunării (să le zicem daco-români), erau probabil mai numeroși și mai uniți, astfel că majoritatea slavilor migratori, după o ședere mai scurtă sau mai lungă și-au continuat drumul spre sud, unde au întâlnit probabil o rezistență mai mică din partea populației autohtone (probabil, mai puțin densă). Este posibil chiar ca o parte a populației slave să fi ales să plece din nordul Dunării spre sud, sub presiunea noilor invadatori (avari, cumani etc), în timp ce adevărații autohtoni (unde putem include și persoanele asimilate) au ales „*calea codrului și a muntelui*”, lucru cunoscut din istorie despre români. Evident că o parte din slavii intrați pe teritoriul Daciei post-romane a ales să rămână aici, unii fiind asimilați iar alții păstrându-și chiar și azi limba și obiceiurile, așa cum o dovedește existența unor comunități ucrainiene. Prezența în România a unei frecvențe generale de circa 17% a haplogrupului R1a, dar nicidecum a 50-60% (cifră visată de revizioniștii unguri și probabil și de cei ruși), și mai ales influențele lingvistice slave din limba română, atestă o conviețuire de zeci sau chiar sute de ani a slavilor și românilor, dar aceasta nu înseamnă că anumite părți ale spațiului, în care se vorbește limba română de cel puțin un mileniu ar aparține istoric Rusiei, așa cum lasă de înțeles conducerea de la Kremlin, după ce a avut tupeul să-și

atace în mod perfid propriii frați genetici, negându-le dreptul de a alege ceea ce doresc. Dacă ar fi să aplice și alții același raționament bolnav, atunci țările din vestul Europei ar trebui să revendice teritoriile mai multor țări din Europa Centrală (inclusiv a Ungariei), care au frecvențe de până la 20-25% ale haplogrupului R1b, de origine germano-celtică. Trebuie să înțelegem odată cu toții că nu există rasă pură, că ceea ce ne face români, unguri, ruși, sârbi etc. nu este nici genetica și nici forța armelor, ci limba, cultura, tradițiile istorice și hotărârea liber consimțită de a trăi împreună.

De fapt, abia când ne uităm pe harta frecvenței haplogrupurilor din Europa și vedem cât de amestecate sunt diferite culori ne dăm seama cât de înrudiți suntem cu toții, că Uniunea Europeană (UE) este într-adevăr casa comună a tuturor europenilor, care doresc să respecte un anumit set de reguli civilizaționale, dar care trebuie la rândul ei apărată de cei care încalcă aceste reguli (deși ar putea fi și ei parte a UE!), nu să ne „*dăm unii mari și tari*”, nu să abuzăm de opinii separate, acțiuni care nu fac decât să-i bucure și să-i ajute pe dușmani.